

Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Дипломна робота

ОС «Бакалавр»

на тему: Психологічні особливості прояву негативних емоційних станів у
дітей молодшого шкільного віку

Виконав: студент 5 курсу,
групи ПП-51, напряму підготовки
6.030103 Практична психологія
Бобрушко М.І.
Керівник: Щербан Т.Д.
Рецензент: Гошовська Д.Т.

Мукачево – 2020 року

З М І С Т

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ НЕГАТИВНИХ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ОСОБИСТОСТІ	
1.1. Загальна характеристика психічних станів.....	6
1.2. Особливості негативних психічних станів.....	10
1.3. Специфіка конкретних негативних психічних станів.....	14
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ НЕГАТИВНИХ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
2.1. Методи та процедура вивчення негативних психічних станів в учнів.....	30
2.2. Інтерпретація результатів дослідження.....	33
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ВСТУП

Актуальність дослідження. Важливим завданням сучасної початкової школи є формування гармонійно розвиненої, фізично та психічно здорової особистості. Проте на успішність розв'язання цього завдання сьогодні негативно впливають ряд чинників: проблеми нестабільного соціально-економічного становлення держави, складність соціальної ситуації розвитку дитини, внутрішньо сімейна атмосфера та особливості взаємин батьків, рівень професійності та психологічної освіченості вчителів, а також сенситивність молодших школярів до різноманітних соціальних впливів, їхні емоційні нестабільність та вразливість, вікові, індивідуально-типологічні властивості тощо. Викликає стурбованість ситуація, яка склалася у сфері сім'ї та шлюбу. Велика кількість дітей виховується у неповних сім'ях, сім'ях алкоголіків, наркоманів, у сім'ях, в яких відсутній виховний інтерес батьків, у сім'ях морального та матеріального зубожіння, велика кількість дітей народжується поза шлюбом.

Теоретичні підходи до розвитку особистості, її психічних процесів, станів, властивостей у навчально-виховній діяльності розглядалися в наукових доробках І. Д. Бека, І. С. Булах, Л. С. Виготського, Д. Б. Ельконіна, Г. С. Костюка, О. М. Леонтєва, Ю. О. Приходько, О. В. Скрипченка та ін.; наукові психолого-педагогічні положення щодо розвитку особистості, співвідношення біологічного та соціального у психіці людини Л. С. Виготського, Г. С. Костюка; генетичний підхід до дослідження емоційно-почуттєвої сфери, який представлений у працях В. К. Вілюнаса, М. Д. Левітова, С. Д. Максименка, О. І. Саннікової, О. Я. Чебикіна, негативних психічних станів - О. І. Захарова, А. М. Прихожан, А. С. Співаковської; принципи системності та активних методів навчання - в роботах Н. Л. Коломінського, Н. І. Пов'якель; теоретичні аспекти психокорекційної роботи, розроблені П. В. Лушиним, О. Ф. Бондаренко.

Завдання профілактики і корекції відхилень у поведінці дітей вимагають поглиблення знань вихователів і вчителів у структурі цих явищ, причинах і факторах їх походження.

Окремі з цих чинників детермінують появу у дітей молодшого шкільного віку негативних психічних станів, які, за відсутності належної психологічної корекції, адекватних змін умов навчання та виховання, можуть трансформуватись у стійкі властивості особистості та деформувати її подальший розвиток, стати причиною погіршення успішності навчальної діяльності. поведінки, зумовити порушення взаємин з учнями.

Особливо актуально це тоді, коли мова ведеться про дітей молодшого шкільного віку, оскільки вони перебувають на вкрай важливому онтогенетичному етапі, коли засвоюються головні, базальні норми людської моральності. Причому досить часто засвоюються на все подальше життя і негативний емоційний супровід цього складного процесу може мати несприятливі наслідки для всього особистісного становлення. Недостатня розробленість проблематики, практичні запити освітнього процесу якраз і зумовили актуальність дослідження.

Об'єкт дослідження – психічні стани особистості.

Предмет дослідження – негативні психічні стани учнів молодшого шкільного віку.

Мета роботи – вивчення детермінант та особливостей прояву негативних психічних станів в учнів молодшого шкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз категорії психічних станів, а також особливостей походження, розвитку та критеріїв диференціації негативних психічних станів особистості.

2. Вивчити генезу негативних психічних станів у молодшому шкільному віці: детермінанти, динаміку розвитку, особливості прояву та перебігу тощо.

3. Дослідити особливості впливу біологічних та соціальних чинників на формування негативних психічних станів учнів (темпераменту, стилів ставлення батьків та педагогів до дітей тощо).

У дослідженні використано комплекс теоретичних та емпіричних *методів*: загальнонаукові методи теоретичного та емпіричного дослідження

(аналіз та систематизація наукових літературних джерел, порівняння та узагальнення даних теоретичних та експериментальних досліджень, моделювання); аналіз результатів навчальної діяльності, документації, метод експертних оцінок та проєктивні методики: *тест-опитувальник дитячих неврозів*, методика “*Неіснуюча тварина*”, *тест тривожності Р. Темпл, М. Дорки*, *дитячий аперцептивний тест (ДАТ)*, *тест кольорових виборів Люшера*, а саме, використана семантика кольорів при аналізі малюнкових проєктивних тестів; *шкала ефективності педагогічного стилю Н.О. Амінової та Н.І. Шелехівої та тест-опитувальник батьківського ставлення (Г.Я. Варга, В.В. Столін)*, *методика Г. Айзенка* (дитячий варіант).

Практичне значення дослідження полягає у тому, що результати дослідження негативних психічних станів молодших школярів можуть бути використані у навчально-виховному процесі як вчителями, шкільними психологами, так і батьками.

База дослідження. Дипломне дослідження виконувалось на загальноосвітньої школи №13 м. Мукачево. Дослідженням було охоплено 53 учнів 1-4-х класів.

Прийнято участь у конференції кафедри психології МДУ. За результатами конференції опубліковано тези доповідей: Процедура діагностики негативних психічних станів у молодших школярів / Професійна соціалізація особистості: персоногенетичний контекст: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 14-15 травня 2020 р., Мукачево / ред.кол.: Т.Д.Щербан (гол.ред.) та ін. – Мукачево : РВВ МДУ, 2020. – 133 с

ВИСНОВКИ

Діти молодшого шкільного віку перебувають на вкрай важливому онтогенетичному етапі, коли засвоюються головні, базові норми людської моральності. Причому досить часто засвоюються на все подальше життя і негативний емоційний супровід цього складного процесу може мати несприятливі наслідки для всього особистісного становлення.

І тому теоретичний аналіз наукових джерел дозволив зробити висновки, що у системі негативних психічних станів молодших школярів, які мають переважно соціально-психологічне походження, провідне місце посідають емоційні негативні стани, які можуть трансформуватись у стійкі властивості особистості та деформувати її подальший розвиток. Базовим станом, з якого розвиваються всі інші негативні стани в учнів, є тривога. У розвитку негативних психічних станів особистості молодшого школяра, виокремлюються такі типові для даного віку психічні стани, як страх, агресія, астения, депресія та інші, а також подається їхня психологічна характеристика.

Детермінантами появи та розвитку негативних психічних станів у молодших школярів є індивідуально-типологічні особливості нервової системи та властивості темпераменту, які є природною передумовою їхнього розвитку у дітей за певних соціальних умов.

Встановлено, що близько 56% дітей з негативними психічними станами навчаються на “задовільно” та “незадовільно” з переважною більшістю дисциплін. Кількість дітей з негативними психічними станами, що навчаються на “добре” складає всього 41%, а на - “відмінно” навчаються лише 3% таких учнів. Серед учнів, у яких не було виявлено негативних психічних станів, навчається переважно на “відмінно” 41%, на “добре” – 42%, а на “задовільно” та “незадовільно” лише 17% молодших школярів.

Серед низки соціальних чинників появи таких станів виділяються умови виховання дітей у сім’ї і в школі. Найбільш сильно детермінують появу деструктивних станів у дітей такі стилі батьківського ставлення, як

гіперсоціалізація, відторгнення, симбіоз. Значно більше дітей з негативними станами у неблагополучних (неповних, конфліктних тощо) сім'ях. На генезу негативних станів у школі впливає особистість учителя, а саме його педагогічний стиль, особливо у випадку, коли він зорієнтований на результат діяльності, а не на розвиток учнів.

Виявлено більшу кількість дітей з астенічним станом (на 11,75%) у вчителів з неефективним педагогічним стилем у порівнянні з ефективним тому, що вони не повною мірою враховують індивідуальні особливості дітей, їх вікові можливості та психофізіологічну спроможність щодо опанування матеріалу. Характерним проявом астенії серед дітей є зростання інтенсивності стану втоми та перевтоми. Встановлено також й певне зростання інших негативних психічних станів дітей у вчителів з неефективним стилем, у порівнянні з ефективним, зокрема страху (на 5,72%), агресії (на 6,64%). Наслідком цього є також зростання кількості дітей із заниженими самооцінкою та рівнем домагань особистості (стан невпевненості), які формуються під впливом вчителів з неефективним стилем спілкування.

Найвищий рівень прояву негативних психічних станів серед молодших школярів у першокласників. Типовими для учнів молодших класів є стани тривоги, страху, агресії, депресії (субдепресії), астенії. Вони є чинниками шкільної дезадаптації і мають деструктивний вплив на їхнє навчання та соціальний статус в класі. Виявлено, що учні першого та другого класів характеризуються значними дезадаптаційними проявами внаслідок розширення спектру представленості та інтенсивності їх негативних психічних станів. У другому класі внаслідок наявності ще високого рівня тривоги та у зв'язку із зростанням показника агресивності для значної кількості учнів характерні дезадаптаційні, деструктивні прояви у спілкуванні та міжособистісній взаємодії.

У молодшому шкільному віці негативні психічні стани є мінливими, але у випадку частого повторення психогенних, психотравмуючих ситуацій, які провають їх виникнення, вони можуть закріплюватись у стійкі психічні

властивості та якості особистості. Останні викликають дизгармонію особистісного розвитку дитини, порушення її взаємин з однолітками та вчителями, зниження успішності навчання. В такому випадку є конче необхідним проведення психокорекційної роботи з метою призупинення деструктивного розвитку особистості.

Отже, негативні психічні стани, як окрема категорія психічних явищ, відрізняються своїми чіткими деструктивними наслідками, які мають своє переважно негативне відображення у поведінці, діяльності, спілкуванні, та позначається на розвиткові особистості загалом; за своїм змістом та походженням вони тісно взаємопов'язані. Зазначене ще раз підтверджує необхідність проведення з такою категорією дітей психокорекційної та профілактичної роботи.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>